

Пише:
Небојша
Кнежић

Торонио, септембра 2008.

Бојација Славко хитро скочи и рукавом своје доламе обриса столицу коју понуди Стаки Скендеровој која без образа и женске части ушета у кавану код Јусуфа Презле а у којој се пекла и пила тупана кахва као што није од Стамбола па до Сарајева.

“Хамооо,,,за Стаку кахву,,брзооо,,,нааамах!

Млађахни и хитроноги Хамо Ђипи јер је и Газда Јусуф клепио дланом о длан и скин’о фес па се наклонио својој суграђанки и муштерији,,,а која је волила мало слаћу па је за њу као вазда ставио поред филцана и ђезве двије коцке шећера....

“А јел’ ти хаџулдумуша моја Стако?” пита Бајро кесаџија не престајући да дува на чибук који је био дужи од пола метра.

“А није вала,,,ова ми је за мухабет, хажулдумушу сам попила са попом Митром, била у цркви, па и кахву попили” каже Стака крстећи ногу преко ноге, лијеву преко десне....

“Ејаааа,,,а како је поп Митар,,,не видјех га цијелу хефту!?” пита Сејдо казанџија припаљујући Стаки духанску цигару коју је ова сама савила па је набила у цигаршпиц....

“Ма нешто га жига у крсти-ма,,,вријеме,,,слути јесен и студен с’ Требевића” каже Стака дубоко увукавши дим а онда стиже и кахва....

“Јаааа,,,него,,,пресели на ахирет јорганџија Сабахудин!” кроз уздах ће Бајро.

“Ма шта болан велиш,,,а кад то би!?”

“Јуче,,,у подне, купов’о сомуне код Суљаге,,,позли му,,,ни хећима нису звали,,,било касно,,,јааааах”

“Е нек му је души безгријешној васџијели рахмет!? рече Стака тихим гласом.

Стака Скендерова је била за Сарај’во и Босну тих година половине деветнаестог вијека, ама чудо невиђено. Жене свих вјера су је се стидјеле и најрадије прелазиле на другу страну Ђаде када би наишла. Мушкарци сваке сорте су је попријекло гледали и ибратили се загледајући је онако дугачку и отреситу у мушким панталонама које нису биле чакшире, већ платнене, по некој западној моди. Пушила је, пила и у кафану улазила као у пекару или пилјару а кафанџије код којих није залазила пуцали су од зависти, јер без шале, то им је умањивало посао, кратило им зараду....

Стака Скендерова је говорила неколико језика. Грчки и Турски су јој били веома блиски а добро се служила и Руским, па су је сарајевски трговци свих вјера и еснафа објеручке прихватили јер преко ње су могли уговорити разне послове.

А у кафанама у којима су сједили такви, имућни и штовани и велики се пазар правио, није се попијучкавала само једна кахва, него и шербе, салепи, бозе, сркале се супе, јело месо испод саћа и потпаљивали роштиљи за ђулбастиде, ђевале и ражњиће,,, а са првим акшамима огласиле би се и струне шарџија попраћене сјетним ударима дланова од таламбасе а онда би младе и ли-

јепе играчице зањихале бујним куковима увијајући голе стомаке око трговачких кеса пуних шорвана....

Трговци, кафеџије, еснафлије на велико и државни службеници који су искључиво живјели од убирања пореза и мита својих суграђана о чијем су миру и добру бринули за Стаку су имали само ријечи хвале и нема га ко се од њих није отимао да се нађе “туна”. Не ријетко у њеној близини су се редовно мотали страни службеници политичке оријентације и скоро да никада ништа неби учинили док се са њом добро неби

изразговарали а онда тражили упуте својих претпостављених.

Жене, осим што су биле љубоморне на њено преслободно понашање које се односило на пушење, пиће и окружење многобројним мушкарцима, најчешће нису подносили њену наобразованост. Било им је тешко што су је у цијелој чаршији и Босни са поштовањем звали Хаџи -Стака Скендерова. А то зато што је једну цијелу годину провела на путу, отишавши у Јерусалим гдје се заредила и по светом хришћанском обичају потчинио православној вјери и обећању да ће јој до вијека служити....

Кршћанкама које то из разних разлога себи нису могле дозволити, скуп, далек и опасан пут, она је била трн у оку коју су на сваком кућном скупу оговарали као неку кугу а Стаки то и није сметало. Понајбоље српске трговачке куће се нису обазирале на своје кћери које су иза застора љутито вириле унутар се непојављујући док би Стака у салонима њихових очева уз Шуманове музичке минијатуре које би на клавиру изводио неки “бечлија”, пушила чибук и испијала хладну ракију говорећи им Бранкове бесмртне стихове, као Ђаћки растанак, а касније равноправно са полицијским,

војним и трговачким лицима распљавала о Кримском рату, првом телеграфском споју између Сарајева и Цариграда или жељезничкој прузи, Оријент-Експресу, коју су Турци почели да граде послје посјете Султана Абдул Азиза, литерате и композитора а не само напредног политичара, Енглеској гдје је од саме Краљице Викторије добио чин почасног витеза....

Те младе дјевојке су је мрзиле из дубине душе и послје сваке успјешне вечери на којој би Стака са правом узела највише учешћа, са

кину књигу коју припоји својим љетописима. И тако она постаде прва жена – аутор Љетописа Босне 1825-1856, и као таква са правом уђе у историју, јер прије ње ни један писац се није могао подичити својим штампаним дјелом!?

Али једног дана и сам босански везир Осман Топал-паша са обје ћерке држећи их за руку пређе преко прага Стакине школе и обје дјевојчице уз сузе радоснице, пјеливајући очеве руке и образе постадоше ђаци на радост и понос, себе и својих....

А одмах затим многи виђени и цијењени грађани почеше уписивати своју дјецу у Стакину школу. Све су то били беџи и бегови, газде и лихвари, ћифути и ухљупи, накупци и сефталије....

Али политичке и друге немиле прилике у Босни тога доба нису ишле на руку Стаки и њеним марљивим дјевојкама. Велики Везир изгуби моћ заједно са Султановом. Многе арапске државе као Египат и Судан престадоше бити дио Отоманског царства због чега ово нагло ослаби. Србија ојача, ратови, буне и хајдучије, друмове учинише несигурним. Пресекоше се многи трговачки путеви. Енглеска посла своју изасланицу Miss Irby која отвори Протестантску школу у срцу Сарајева.

Стака Скендерова остаде без средстава, школа остаде без ђака, град се подјели, подмјех за њом постаде све гласнији а њени доласци у кафане пуне мушкога свијета и више нису биле за бремедет. Елем, зло за злом увијек креће, Стаки изгори кућа, па тако изгуби и тошпи дом,,,али, Miss Irby је била из њу, искрено ју је вољела и дивила јој се, те тако и од

Данас град Сарајево има двије улице, Miss Irby и Осман Топал-пашину,,,некада је имао и Стакину, али нема је више! Данашње сарајлије ће вјероватно ускоро добити улицу Беназир Буто јер, Семиха градоначелница града са својим оданим “везирима” чврсто држећи дизгине власти у граду, јер су у једном од својих бројних канун-намама пронашли хиљаду и један разлог да је власт све, па и то да је једна Беназир Буто пуно “заслужнија” него нека Стака,,,ама за коју никада нису ни чули,,,ама јареби!

Miss Irby и Осман Топал -пашу у тишини вјечног спокоја по којима се ето и двије улице зову, нико никада неће питати за мишљење,,,а зна се кога би они у своје друштво најрадије примили, јер за вакта када су по земаљском ћилиму газили, за Стаку би обоје и десну руку у ватру ставили....

Стаке много попримила.

Хаџи Стака Скендерова, претеча напредне, независне и образоване европске жене трагично заврши под точковима аутомобила кога је у бијелим рукавицама возио неки кочијаш а потом приучени шофер.

Miss Irby се веома усамила, изгубивши достојну друштвеницу спас је тражила у несобичном преношењу знања на своје ученике како је и Стака цијелога живота радила. И до краја свога живота сваке недеље је одлазила у српску Саборну цркву гдје је палила једну воштаницу за душу жене која је по свему била изнад свога времена.

◆